

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут журналістики
Кафедра журналістики та нових медіа

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи
О.Б.Жильцов
«_____» 2018 року

РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

**Психологія та соціологія управління медіа
Змістовий модуль: Медіапсихологія**

для студентів

спеціальності: 061 журналістика

освітнього рівня: першого (бакалаврського)

освітньої програми: «Журналістика за видами»

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА Ідентифікаційний код 02136554	
Начальник відділу моніторингу якості освіти	
Програма № 2284/19	
(підпис)	(підпис, печатка)
«_____»	2019

Київ - 2018 р.

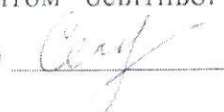
Розробники: *Фруктова Яна Станіславівна*, кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри журналістики та нових медіа

Викладачі: *Фруктова Яна Станіславівна*, кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри журналістики та нових медіа

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри (циклової комісії) журналістики та нових медіа

Протокол від «___» _____ 2018 року № 1

Завідувач кафедри (голова циклової комісії) _____ О.О. Семенець

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи) _____
_____. _____. 20 ____ р.

Гарант освітньої (професійної / наукової) програми
(керівник проектної групи) (М.С. Васьків)

Робочу програму перевірено

_____. _____. 20 ____ р.

Заступник директора Інституту журналістики (О.А. Росінська)

Пролонговано:

на 20 ____/20 ____ н.р. _____ („____“ ____ 20 ____ р., протокол № ____
на 20 ____/20 ____ н.р. _____ („____“ ____ 20 ____ р., протокол № ____
на 20 ____/20 ____ н.р. _____ („____“ ____ 20 ____ р., протокол № ____
на 20 ____/20 ____ н.р. _____ („____“ ____ 20 ____ р., протокол № ____

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
психологія та соціологія управління медіа містовий модуль: Медіапсихологія		
	Денна	заочна
Вид дисципліни	обов'язкова	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська	українська
Курс	2	2
Семестр	4	4
Кількість змістових модулів з розподілом:	2	2
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі	60	60
Аудиторні	28	8
модульний контроль	4	
семестровий контроль		
самостійна робота	28	52
форма семестрового контролю	залік	залік

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Робоча навчальна програма з дисципліни «Психологія та соціологія управління медіа» є нормативним документом Київського Університету імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою журналістики та нових медіа на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів денної форми навчання.

Програму розроблено з урахуванням рекомендацій МОН України (лист № 1/9-736 від 06.12.2007 р.) «Про Перелік напрямів (спеціальностей) та їх поєднання з додатковими спеціальностями і спеціалізаціями для підготовки працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра».

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати бакалавр відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Психологія та соціологія управління медіа», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

«Медіапсихологія» є складовою частиною дисципліни «Психологія та соціологія управління медіа» нормативного блоку. Її вивчення передбачає розв'язання низки завдань фундаментальної професійної підготовки фахівців вищої кваліфікації, зокрема: теоретичне та практичне оволодіння майбутніми фахівцями психологічними основами комунікативної взаємодії, розвиток особистісних якостей майбутнього комунікатора, розуміння особливостей свого професійного статусу, психологічних передумов та наслідків професійної діяльності.

Мета вивчення курсу: формування у майбутніх фахівців з мас-медіа психологічної компетентності як професійної через засвоєння знань про сучасні теорії дослідження психічних феноменів та ролі ЗМІ у їх формуванні, розвитку та змінах, соціалізації особистості.

Завдання дисципліни «Медіапсихологія»:

- розкриття значущості психологічних знань у професійній діяльності фахівців з мас-медіа;
- ознайомлення фахівців з журналістики з психологічними засадами професійної комунікативної діяльності;
- формування моральних цінностей та відповідних якостей майбутнього фахівця, усвідомлення психологічних передумов та наслідків комунікативного впливу;
- розвиток у фахівців з мас-медіа психологічної культури професійної діяльності на рефлексивній основі, спонукання їх до самоаналізу;
- визначення типових помилок професійної поведінки, пов'язаних із вибором та застосуванням сучасних психологічних засобів впливу на особистість, маси;
- розкриття особливостей етичної поведінки фахівців з мас-медіа при розв'язанні складних професійних психологічних ситуацій;
- розробка алгоритму професійної комунікативної взаємодії фахівців з мас-медіа зі споживачами їх послуг;
- вивчення на основі сучасних психологічних досліджень типових вікових, гендерних, етнонаціональних характеристик цільової аудиторії, застосування отриманих знань під час розробки авторського медіа-контенту;

Підвищенню ефективності семінарських занять сприятиме передбачене програмою виконання студентами самостійних робіт, які спрямовано на

застосування теоретичних знань під час аналізу медіа-контенту.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення модуля «Медіапсихологія», становить 60 год., із них 14 год. – лекції, 14 год. – семінарські заняття, 4 год. – індивідуальна робота, 4 год. – модульний контроль, 28 год. – самостійна робота.

Вивчення бакалаврами навчальної дисципліни «Соціологія та психологія управління медіа» завершується комплексним заліком

3. РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ ЗА ДИСЦИПЛІНОЮ

Під час семінарських занять, індивідуальної навчально-дослідницької та самостійної роботи студенти *набувають умінь та навички, які є основою програмних результатів навчання 1-3, 7-9, 12-17, 20, 23, 26-30 та 34 згідно з ОПП:*

1. Виявляти професійно-важливі комунікативні технології, які мають соціально-психологічну та морально-етичну складову (сугестія, маніпуляції, інформаційні війни).

2. Досліджувати систему зовнішніх та внутрішніх психологічних факторів, що визначають професійну комунікативну поведінку фахівців з мас-медіа, вибір комунікативної технології.

3. Визначати психологічні особливості проектування комунікаційного простору як професійного.

4. Аналізувати та оцінювати професійну поведінку й діяльність фахівців з мас-медіа як професійних комунікаторів, визначати ефективність застосування певної комунікаційної технології з урахуванням її психологічних наслідків.

5. Оцінювати індивідуальний ступень розвитку комунікаційних навичок та психологічних передумов їх формування.

6. Виявляти та аналізувати типові помилки професійної поведінки фахівців з мас-медіа, що пов'язані з вибором та використанням непродуктивних психологічних стратегій.

7. Виявляти, аналізувати несприятливі педагогічні фактори та негативні наслідки, помилкові, афектні дії у власній професійній комунікаційній діяльності.

8. Аналізувати психологічні процеси, що протікають під час індивідуальних та масових комунікацій

У результаті вивчення курсу студенти набувають знання та вміння, які є основою формування таких компетенцій відповідно до освітньо-професійної програми:

загальні:

- ЗК 1 - здатність до комплексного розв'язання проблем;
- ЗК 2 – здатність критично мислити;
- ЗК3 – здатність до креативності;
- ЗК4 - здатність до управління;
- ЗК5 - здатність до взаємодії з іншими;
- ЗК6 - здатність до емпатії;
- ЗК7 - здатність до формулювання суджень та ухвалення рішень;
- ЗК8 - здатність до задоволення потреб споживачів інформаційних послуг;
- ЗК 9 – здатність до комунікації;
- ЗК 10 – здатність до когнітивної гнучкості.

Фахові компетентності:

- ФК 1- здатність до розуміння суспільних процесів;
- ФК 3 - здатність до планування медіа-процесів, налагодження комунікації;
- ФК 4 – здатність до взаємодії з аудиторією;
- ФК 5 – здатність до інтерпретування медіа-контенту;
- ФК 7 – здатність нести відповідальність за результати діяльності;
- ФК 8 – здатність працювати у команді;
- ФК 9 – здатність оволодіння навичками психологічної безпеки

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

4.1. Тематичний план для денної форми навчання

№ п/п	Назви змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт					
			Аудиторна					Самост. робота
			Лекцій	Семінари	Практичні	Лабораторні	Індивідуальні	
Змістовий модуль I								
Особистість як суб'єкт комунікаційної взаємодії								
Т. 1	Медіапсихологія як наука	8	2	2				4
Т. 2	Особистості як суб'єкт комунікації	8	2	2				4
Т.3	Когнітивні процеси як основа комунікаційної взаємодії	8	2	2				4
	Модульний контроль	2						
	Разом	26	6	6				12
Змістовий модуль II.								
Соціальна група як суб'єкт комунікаційної взаємодії								
Т. 1	Соціальна група як суб'єкт комунікації	8	2	2				4
Т. 2	Вікові особливості аудиторії	8	2	2				4
Т. 3	Гендерні особливості аудиторії	8	2	2				4
Т. 4	Етнопсихологічні особливості аудиторії	8	2	2				4
	Модульний контроль	2						
	Разом	34	8	8				16
	Разом за навчальним планом	60	14	14				28

5. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ОСОБИСТІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема 1. Медіапсихологія як наука (2 год.)

Медіапсихологія як наука та навчальна дисципліна, об'єкт, предмет, мета та завдання, методи медіапсихологічних досліджень. Медіапсихологія як наука про форми перебігу нелокальних психологічних процесів у просторі масової комунікації. Значимість ЗМІ на когнітивному та емоційному рівнях психологічної унікальності особистості як автора медіа-контенту та як цільової аудиторії. Медіапсихологія як синтетична фундаментальна дисципліна, яка спрямована на побудову нового формату дискурсу, корисного і медіавиробникам, і медіаспоживачам, і модераторові цієї взаємодії - медіаосвітянам. Історія становлення науки. Перші емпіричні дослідження та наукові праці. Наукова праця американського психолога Гуго Мюнстерберга (1863 - 1916) «The Photoplay: A Psychological Study» (1916) як результат дослідження психологічного впливу фільмів на аудиторію. Визнання значного впливу ЗМІ на особистість у працях Уолтера Ліппманна «Суспільна думка» (1922), Гарольда Лассуелла «Методи пропаганди у світовій війні» (1927) та інших. 1935 р. – вихід у світ монографії Г. Кантріла та Дж. Олпорта «Психологія радіо». 50-ті роки ХХ століття - вивчення впливу різних типів і форм прихованої реклами в серіалах, анімаційних фільмах тощо. Зосередження інтересу психологів на проблематиці впливу телебачення на моделі поведінки дітей.

Теоретичне моделювання впливу медіа на аудиторію. Лінійна модель Шеннона-Уівера (1949). Інтерактивна циклічна модель Шрама (1954) виокремлює в комунікації три взаємопов'язані процеси: кодування, дешифрування, інтерпретація повідомлення. Концептуальна модель масової комунікації Уестлі та Маклейна (1957) із зазначенням каналу передачі інформації. Психологічна модель (1978) Комстока. Модель медіазалежності (1979) М.Л. де Флер та С. Болрокеша. Модель когнітивної обробки рекламних роликів (1979) Торсона.

Внесок у розвиток медіа-психології Дж. Клаппера (виявив фактори, що обмежують вплив масової комунікації на суспільство та громадян, 1960), М. Мак-Лухана (робота «Розуміння мас-медіа», 1964), П. Тиченора, Г. Доніхю, К. Олієна (висловлено гіпотезу розриву знань між різними верствами населення, що мають різний соціально-економічний статус, 1970), М. Мак-Комбса, Д. Шоу (гіпотеза відбору повідомлень, 1972), С. Болл-Рокеша та М. де Флера (розробка положень теорії медіазалежності, 1976), С. Болл-Рокеша, М. Рокеша, Дж. Грубе (перегляд цінностей, переконань, моделей поведінки глядачів під впливом медіаконтенту, 1984), Р. Харріса (когнітивна психологія масової комунікації, 1999), Дж. Брайта, С. Томсона (критичний аналіз історії та теорії впливу ЗМІ, 2004), О.Е. Проніна (сучасна термінологія та методологія медіапсихології, 2009) та інших

Внесок українських науковців у дослідження сучасних актуальних проблем медіапсихології, зокрема Найдьонові Л.А. та членів лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти науково-дослідного інституту соціальної психології Національної академії наук.

Наукові періодичні видання: «Zeitschrift für Medienpsychologie» (виходить німецькою мовою з 2001 року), «Journal of Media Psychology: Theories, Methods,

and Applications» (англомовний, виходить з 2008 року), російськомовний науковий збірник «Проблемы медиапсихологии».

Методи медіапсихологічних досліджень. Класичні методи дослідження: теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення, аналогії, теоретичне моделювання), емпіричні (бесіда, інтерв'ю, анкетування, інтерв'ювання, спостереження, експеримент, фокус-групи та статистичні методи. Спеціалізовані авторські методики, наприклад, шкала для вивчення ставлення до фільмів Луїса Тьюрстоуна (1929) чи тест основних американських цінностей С. Болл-Рокеша, М Рокеша, Дж. Грубе (1984).

Основні поняття теми: наука, методи дослідження, теоретичне моделювання, анкетування, тестування, проєктивні методики, фокус-група, спостереження, експеримент, статистичні методи дослідження, медіаконтент, цільова аудиторія

Семінар 1. Медіапсихологія як наука (2 год)

Рекомендована література: 6, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 39

Тема 2. Особистість як суб'єкт комунікації (2 год)

Поняття «індивід», «особистість», «індивідуальність». Психологічна структура особистості. Вплив психологічних властивостей особистості на сприйняття інформації. Структура особистості за Зігмундом Фрейдом, Карлом Юнгом, Еріком Берном у контексті сприйняття інформації. Поняття «свідомість», «надсвідомість», «підсвідомість», «колективне несвідоме», «особисте несвідоме», «батько», «дорослий», «дитя». Архетипи Карла Юнга. Етапи формування особистості. Захисні механізми психіки. Самопізнання. Самооцінка. «Я-концепція». Поняття «мотиви». Полімотивованість. Поняття «потреби». Співвідношення понять «мотиви» і «потреби». Види потреб. Теорія потреб А. Маслоу. Комунікативні потреби та мотиви. Захисні механізми психіки за різними авторами та їх вплив на перебіг та результати комунікації. Захисні механізми психіки як несвідомий психологічний механізм, який зменшує занепокоєння, що виникає з неприйнятних або потенційно шкідливих подразників. Захисні механізми психіки за З. Фрейдом як техніки, яку Его використовує в конфліктах, які можуть привести до неврозів». Основні характеристики захисних механізмів за К.Холлом і Г. Ліндцей: заперечують або викривляють реальність; діють на несвідомому рівні. До того ж, захисні механізми можуть викривляти факти як внутрішньої, так і зовнішньої реальності. Механізми захисту за А. Фрейд як інтелектуальні та рухові автоматизми різного ступеня складності, що виникли у процесі мимовільного і довільного навчання (заперечення, проєкція, реактивні утворення, перенесення, ретардація тощо) та використовуються проти зовнішніх та внутрішніх фрустраторів. Класифікація Ненсі Мак-Уільямс захисних механізмів психіки: примітивні, досконалі. Категоризація Джорджа Вейланта: вибудова психологічних захистів відповідно до рівня психоаналітичного розвитку (психотичні, незрілі, невротичні, зрілі захисти). Класифікація Л. Дьоміної та І. Ральникової захисти, які опосередковують сприйняття інформації захисти, які опосередковують різноманітні форми викривлення (трансформації) інформації захисти, що базуються на первинних примітивних формах психічних проявів.

Комунікації як взаємодія (інтерактивна сторона комунікації). Комунікації як сприймання людьми одне одного (перцептивна сторона комунікації).

Комунікації як обмін інформацією (комунікативна сторона комунікації). Специфіка обміну інформацією між людьми. Засоби комунікації. Мовлення. Невербальна комунікація. Модель свідомості людини у процесі комунікації. Суб'єктивна структура досвіду людини. Поняття «інтерес», «стан», «ставлення». Психофізіологічні особливості процесу комунікації. Комунікація як соціально-психологічний процес. Етапи комунікативного процесу (кодування, декодування): усвідомлення ідеї для повідомлення; невербальна поведінка комунікатора; вербалізація ідеї комунікатором; сприйняття невербальної поведінки реципієнтом; сприйняття вербального повідомлення реципієнтом; осмислення ідеї. Фактори, що впливають на етапи комунікації. Драми спілкування: слухання, розуміння, емоційності, зворотного зв'язку.

Специфіка комунікації в інтернет-просторі: рівність учасників масової комунікації; особистість споживає медіа-контент та продукує власний; стирання психологічних та соціальних ролей «автор-адресат»; нівелювання статусів професійного та непрофесійного комунікатора, руйнування традиційної ієрархії суспільства та правил субординації; не обмежена кількість комунікативних зав'язків; «невидимість» для опонента, соліпсична інтроекція («все це не насправді, а лише в моїй голові»); дисоціативна автономність («ви мене не знаєте»); виникнення відчуття безпеки та безкарності; асинхронність спілкування «побачимося згодом, у зручний для мене час відповім».

Соціально-психологічні проблеми особистості в умовах Web 2.0: залежність від віртуального спілкування; перенавантаження психіки особистості неструктурованою інформацією; розмивання системи соціальних та етнічних цінностей; мережеве розторможування, інтернет-тролінг, як один з наслідків цього процесу; «розкол» особистості на віртуальну та реальну та протиставлення цих образів; домінування віртуального образу над іншими соціальними ролями; ускладнення гендерної, національної та інших ідентифікацій; формування нової сфери існування особистості «публічна суб'єктивність»; можливість численних варіантів «віртуальної ідентичності» - «кіберобразів», розширення напрямків соціалізації особистості, форм колективної співтворчості; можливість необмеженого впливу особистості на широкі верстви населення незалежно від статусу, віку, місцезнаходження респондентів; стратифікація інтернет-спільнот на основі специфічних культурних кодів, сакралізація соціальних мереж як джерела сучасних знань; збіднення реального життя внаслідок інтернет- залежності чи/та його збагачення новими формами міжособистісної взаємодії, самореалізації індивіда; компенсаторна функція інтернет-комунікації.

Основні поняття теми: особистість, свідомість, надсвідомість, підсвідомість, колективне несвідоме, архетипи, самопізнання, самооцінка, «Я-концепція», особистісні смисли, цінності, ставлення, кодування, декодування, драми спілкування, соліпсична інтроекція, дисоціативна автономність, мережеве розторможування

Семінар 2. Особистість як суб'єкт комунікації (2 год)

Рекомендована література: 2, 3, 4, 8, 10, 14, 16, 29, 33, 34

Тема 3. Функціонування психіки: когнітивні процеси. (2 год)

Когнітивні процеси як основа комунікативної взаємодії. Психічні процеси (відчуття, сприйняття, уява, пам'ять) та їх вплив на сприйняття інформації.

Поняття «відчуття». Властивості відчуттів: адаптація, контраст, поріг відчуттів. Сенсibilізація, послідовні образи. Види відчуттів.

Поняття «сприйняття». Властивості сприйняття: вибірковість, предметність, апперцепція, осмисленість, константність, цілісність. Види сприйняття. Особливості сприйняття кольору, форми, тексту, зображення. Ілюзії сприйняття. Сприйняття медіа-дискурсу. Поняття соціальної перцепції. Механізми міжособистісного сприйняття. Ефекти міжособистісного сприйняття. Точність міжособистісної перцепції. Міжособистісна атракція.

Етапи обробки і сприйняття інформації: контакт, увага, розуміння, прийняття, запам'ятовування. Поняття «увага». Характеристики уваги: стійкість, концентрація, розподіл, переключення, предметність. Вибірковість уваги. Фактори, що впливають на увагу. Уява. Функції уяви. Види уяви.

Поняття «пам'ять». Процеси пам'яті: запам'ятовування, зберігання, вилучення, забування. Механізми запам'ятовування інформації. Види пам'яті: короткочасна, довготривала, проміжна, оперативна. Вікові та етнопсихологічні особливості когнітивних процесів.

Мислення як психологічний процес. Вербальне мислення. Лінгвістичний і паралінгвістичний канали. Невербальне мислення. Оптико-кінетична, паралінгвістична, екстралінгвістична, візуальна знакові системи і система організації простору і часу.

Розуміння як інтерпретація подразника. Фактори розуміння: особистісні та фізичні характеристики стимулу.

Основні поняття теми: відчуття, сприйняття, соціальна перцепція, уява, увага, розуміння, пам'ять, мислення

Семінар 3. Когнітивні процеси як основа комунікаційної взаємодії (2 год)

Рекомендована література: 2, 3, 4, 8, 10, 15, 29

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

СОЦІАЛЬНА ГРУПА ЯК СУБ'ЄКТ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Тема 4. Соціальні групи як об'єкти впливу засобів масової інформації (2 год)

Особливості сучасних засобів масової інформації: збіднення контексту, монологічність, безконтактність. Соціальні функції засобів масової комунікації: інформаційна, соціального контролю, соціалізації особистості, організаційно-поведінкова. Психологічні функції засобів масової комунікації: формування групової свідомості, емоційна, комунікативна.

Специфіка соціально-психологічного підходу до проблеми МК. Маса як об'єкт комунікативного впливу. Стратифікація населення. Типологія соціальних груп. Принципи дослідження психології великих соціальних груп. Методи дослідження аудиторії: опитування, інтерв'ю, анкетування. Переваги і недоліки методів дослідження. Психологічні аспекти дослідження аудиторії. Методологічні проблеми. Структура психології великих організованих груп. Соціальні класи та прошарки. Етнічні групи. Гендерні та вікові групи. Вплив комунікатора. Вплив контексту. Психологічна ригідність. Сегментація ринку МК. Психографіка як принцип сегментації ринку.

Вплив групи як психологічний ефект масової комунікації. Роль групових факторів у механізмі переконання. Феномен групового тиску. Феномен групового згуртування. Вплив референтної групи в процесі переконання.

Поняття «конформність» у контексті масової комунікації. Види конформності: зовнішня (публічна) і внутрішня (особиста). Ситуаційні, індивідуальні, культурні фактори, що впливають на конформізм. Поняття «нонконформізм» (негативізм). Самовизначення як альтернатива конформізму і негативізму.

Наслідування як соціально-психологічний механізм масової поведінки. Способи наслідування. Функції наслідування. Стимуляція наслідування в рекламі як форми масової комунікації.

Зараження як механізм психології маси. Об'єкти зараження. Суб'єкти зараження. Взаємозв'язок міри зараження і двох рівнів – розвитку особистості та самосвідомості.

Психологічні закономірності масової поведінки: індивідуальний вибір ліній поведінки, неструктурованість, односпрямованість. Закономірності масової поведінки і реклама. Реклама як засіб психологічного впливу. Імідж, переконання, наслідування, навіювання, ідентифікація, стереотипізація, метод ореолу як засобу впливу реклами.

Мода як вид масової поведінки. Соціально-психологічні механізми моди: зараження, наслідування, навіювання, ідентифікація. Психологічні ефекти моди.

Основні поняття теми: маси, соціальні групи, психографіка, конформізм, переконання, наслідування, навіювання, ідентифікація, зараження, стереотипізація, метод ореолу

Семінар 4. Соціальні групи як об'єкти впливу засобів масової інформації (2 год)

Рекомендована література: 1, 5, 9, 11, 12, 22, 25, 30, 38

Тема 5. Вікові характеристики аудиторії ЗМІ (2 год)

Вік як характеристика розвитку індивіда у часі. Вік як якісно особливий стан психологічного розвитку, що характеризується сукупністю змін, що визначають своєрідність особистості на даному етапі розвитку. Вік як інтегрований показник різнорідних впливів на зростання індивіда, його загально-соматичного, статевого і нервово-психічного дозрівання та інших явищ органічного розвитку, що збігається з культурним розвитком як освоєнням суспільного досвіду, історично усталених знань і правил діяльності. Вік психологічний як якісно особливий етап, якому властивий ряд змін, що визначають своєрідність структури особистості на даному ступені розвитку. Вікова криза як складний в психологічному плані стан людини, що виникає в її житті при переході з однієї вікової групи в іншу. Внутрішні та зовнішні конфлікти. Вікова періодизація – виділення періодів життя людини за сукупністю анатомо-фізіологічних і соціально-психологічних ознак. Вікові періоди життя людини: вік немовляти, переддошкільний вік, дошкільний вік, молодший шкільний вік, підлітковий вік, юнацький вік, перший період зрілості, другий період зрілості, похилий вік, старечий вік, довгожителі. Вікові новоутворення. Вікові особливості психіки (провідна діяльність, гнучкість/регідність психіки, особливості перебігу когнітивних процесів, емоційно-вольової сфери, ціннісно-сислової). Кризові періоди. Дифузії ідентичності. Сучасні теорії: покоління X, Y, Z, соціально-економічні умови їх формування, типові психологічні характеристики.

Основні поняття теми: вік, вік психологічний, соціальний, вікова періодизація, вікові новоутворення, кризові періоди, акселерація, ретардація

Семінар 5. Вікові характеристики аудиторії ЗМІ (2 год)

Рекомендована література: 23, 27

Тема 6. Гендерні характеристики аудиторії ЗМІ (2 год)

Гендер як варіативний і змінний, соціально-сконструйований феномен культури. Гендерна поведінка як виконання статевої або гендерної ролі. Освоєння гендерних ролей як відповідь на соціальні очікування і під дією соціальних інститутів, зокрема родини, освіти, релігії, влади, а також під тиском заохочень до пропонованої ролі та покарань за несанкціоновану поведінку. Роль медіа у формуванні соціальних очікувань щодо гендерних ролей членів певної спільноти.

Гендерна поляризація, переконання, що люди різної статі діаметрально протилежні. Уявлення про жінок і чоловіків як про однорідні (гомогенні) групи. Маскулінність, фемінність. Токсична маскулінність. Нові розуміння й інтерпретації гендеру. Нерівність усередині груп жінок і чоловіків. Гендерна деполаризація.

Очікувана гендерна поведінка як обмежувальний фактор, що встановлює вузькі рамки норми, і перешкоджає всебічному розвитку людини, самоідентифікації, самореалізації та психологічному комфорту жінок і чоловіків. Гендерні стереотипи як обмежувальні, застигли норми гендерної поведінки.

Гендер як соціально-психологічний феномен, що формується у психіці (способі мислення, сприйнятті дійсності) та у тілі (рухи, хода, емоції, пріоритети, реакції) через навички і вміння.

Основні поняття теми: гендер, гендерної ролі, гендерна поляризація, гендерна деполаризація, гендерні стереотипи, маскулінність, фемінність, токсична маскулінність.

Семінар 6. Гендерні характеристики аудиторії ЗМІ(2 год)

Рекомендована література: 7, 35

Тема 7. Національні характеристики аудиторії ЗМІ (2 год.)

Етнічна група як реальна (компактна) сукупність людей, яка завдяки своїй відносній цілісності є самостійним суб'єктом історичного і соціального процесу. Етнічна ідентифікація особистості. Дослідження психології етнічних груп В. Вундта. Поняття «ментальність», «національний характер», «національні почуття», «національна свідомість», «національна самосвідомість», «національно-психологічні явища». Етнопсихологічна специфіка етнічної соціалізації індивіда. Ментальність як емоційно-психологічний код, що викликає у суб'єкта конкретні реакції на зовнішні чинники, спосіб сприйняття й розуміння етносом свого внутрішнього світу та зовнішніх обставин.

Ментальність як рівень розвитку, спрямованості індивідуальної та групової свідомості, здатність до засвоєння норм, принципів, життєвих орієнтацій, суспільних цінностей, особливості адаптації до навколишнього середовища, впливу на нього, відтворення сукупного досвіду попередніх поколінь, наявність у людей конкретного суспільства певного спільного розумового інструментарію, психологічного оснащення, яке забезпечує їм особливе усвідомлення світу і себе в ньому; спосіб ставлення людини до внутрішнього і зовнішнього світу, зумовлений психічними процесами його сприймання і розуміння (інтерпретації).

Національний характер як своєрідне, специфічне поєднання типових рис у конкретних історичних і соціально-економічних умовах буття нації; уявлення народу про себе, сукупність стійких, основних для національної спільноти особливостей сприйняття навколишнього світу та форм реакцій на нього. Своєрідність національної психології народу. Національний характер як стійке і суперечливе психічне утворення, у структурі якого поєднуються позитивні та

негативні риси та особливості. Етнічний стереотип як продукований під впливом конкретної етнічної культури, актуальний для представників окремої етнічної спільності, стійкий, емоційно-насичений, ціннісно-визначений, стандартизований образ, уявлення про певний об'єкт. Етноцентризм як психологічна схильність сприймати всі життєві події з позицій своєї етнічної групи, вважаючи її еталоном. Особливості психічного складу українців та інших народів світу. Поняття «політична нація». Національне питання у глобалізованому світі. Рівні національної свідомості за І. Кресіною: буденний, теоретичний, державнополітичний.

Роль ЗМІ у формуванні та руйнуванні етнічних стереотипів. Специфічність національних медіа-продуктів.

Основні поняття теми: ментальність, нація, етнос, національний характер, етнічний стереотип, етноцентризм

Семінар 7. Національні характеристики аудиторії ЗМІ (2 год)

Рекомендована література: 26, 32

6. КОНТРОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна кіл-ть балів за одиницю	Модуль I		Модуль II	
		Кількість одиниць	Максимальна кіл-ть балів	Кількість одиниць	Максимальна кіл-ть балів
Відвідування лекцій	1	3	3	4	4
Відвідування семінарських занять	1	3	3	4	4
Робота на семінарському занятті	10	3	30	4	40
Виконання завдань для самостійної роботи	5	6	60	8	80
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25
Разом:			121		153
Максимальна кількість балів	274				
Розрахунок коефіцієнта	$274:100 = 2,7$				

6.2. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Змістовий модуль I ОСОБИСТІСТЬ ЯК СУБ'ЄКТ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Тема1. Медіапсихологія як наука (4 год)

1. Знайдіть приклади сучасних психологічних медіа-досліджень (наукові статті, сайти «Детектор-медіа», «Гендер в деталях» та інші). Вкажіть, які

методи використовували науковці, які результати отримали, чи впроваджено їх у медійну практику?

2. Перегляньте перелік класичних технологій маніпуляцією свідомістю пересічних громадян. Ознайомтеся із дослідженнями аналітичної платформи VoxUkraine, їх результати представлені на офіційному сайті проекту та фактчек-газеті «Довіряй-перевіряй». Визначте, які з технологій найчастіше використовують сучасні українські професійні мовці, наведіть приклади.

Тема 2. Особистість. Захисні механізми психіки (4 год)

1. Порівняйте стиль діяльності двох професійних мовців, спробуйте визначити їх психологічні характеристики, зокрема Супер-его (хочуть бути/здаватися), Его (якими є), Воно (що приховують) (можна порівняти 2 журналістів/блогерів). Проаналізуйте авторські продукти їх професійної діяльності (мінімум 5 текстів чи фрагментів відео), визначте концепти, фрейми, меседжі, які повторюються. Проаналізуйте біографію авторів, підтвердіть або спростуйте принципи нарративної психології.

2. Проаналізуйте сучасний медіа-контент (аудіо-візуальні продукти), знайдіть приклади захисних реакцій, зокрема «маска», заперечення, інтелектуалізація, у респондентів інтерв'юерів. Опишіть причини виникнення захисної реакції, ознаки її вияву.

Тема 3. Функціонування психіки: когнітивні процеси(4 год)

1. Дослідіть психологічні компоненти вашої професіограми, зокрема комунікабельність, конфліктність, емпатія, тип мислення, показники уваги, уяви тощо (самодіагностика, рефлексія результатів).

2. Проілюструвати конкретними прикладами методи та засоби стимулювання когнітивних процесів цільової аудиторії професійними мовцями (уваги, уяви, пам'яті тощо).

Тема 4. Соціальні групи як суб'єкти масової комунікації (4 год)

1. Знайдіть приклади журналістських матеріалів (текст, аудіо-візуальні продукти), в яких описано формування тимчасових соціальних груп. На яких їх соціально-психологічних характеристиках наголосив автор? Чи розкрито причини та наслідки їх виникнення?

2. Знайдіть приклади різних медіа-продуктів, які розкривають конфлікт великих соціальних груп. Чи наголошують автори на психологічних передумовах та наслідках конфлікту, чи дотримано балансу думок, наведено думки експертів? Чи містить продукт ознаки маніпуляції громадською думкою, завдяки яким засобам її здійснено?

Тема 5. Вікові характеристики аудиторії ЗМІ (4 год)

1. Оберіть певну вікову категорію, випишіть 10 психологічних характеристик, визначіть медіа-продукти орієнтовані на цього споживача, дайте експертну оцінку їх змісту, а саме - відповідність особливостям цільової аудиторії

(може бути у вигляді таблиці: вікові особливості, - чи + напроти певних позицій щодо конкретного видання, програми).

2. Ознайомтеся із теорією поколінь X, Y, Z, випишіть їх характеристики. Запропонуйте кожному поколінню 5 медіа-продуктів, поясніть ваш вибір.

Тема 6. Гендерні характеристики аудиторії ЗМІ (4 год)

1. Доведіть або спростуйте обґрунтованість поділу медіа-продуктів за гендерним принципом на чоловічі та жіночі (може бути у вигляді таблиці: гендерні особливості, - чи + напроти певних позицій щодо конкретного видання, програми).

2. Запропонуйте медіа-проект для обох гендерів, опишіть його тип, формат, тематику, доберіть символи, візуалізуйте їх.

Тема 7. Етнонаціональні характеристики аудиторії ЗМІ (4 год)

1. Оберіть певну національність, випишіть 10 психологічних характеристик, знайдіть медіа-продукти, які розкривають етнопсихологічні особливості (статті, відео, живі журнали, блоги тощо), дайте експертну оцінку їх змісту, а саме відповідність науковим дослідженням.

2. Оберіть певну національність, випишіть 10 психологічних характеристик (можна продублювати з попереднього завдання), визначте медіа-продукти орієнтовані саме на цього споживача, дайте експертну оцінку їх змісту, а саме відповідність характеристикам цільової аудиторії (може бути у вигляді таблиці: етнопсихологічні особливості, - чи + напроти певних позицій щодо конкретного видання, програми).

Критерії оцінювання самостійної роботи

Перевірка самостійно виконаних завдань здійснюється під час семінарських занять як приклади до теоретичних питань та на контрольній модульній роботі (сформованість навичок психологічного аналізу медіа-контенту).

Критерії оцінювання відповіді:

- відповідність змісту;
- повнота і ґрунтовність викладу;
- доказовість і логічність викладу;
- термінологічна коректність;
- здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової відповіді.

6.3. Форма проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Контрольна модульна робота включає:

1. Завдання репродуктивного типу (тести)
2. Завдання продуктивного типу (психологічний аналіз медіа-контенту).

Критерії оцінювання:

1. Репродуктивні завдання б.
2. Завдання продуктивного типу (психологічний аналіз медіа-контенту).

- 10 б. (макс.), для цього вони мають відповідати наступним критеріям:
- відповідність відповіді змісту питання;
- повнота і ґрунтовність, доказовість і логічність викладу;
- термінологічна коректність, здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової відповіді.

6.4. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання

Підсумкове оцінювання знань студентів з модуля «Медіапсихологія» відбувається у межах комплексного заліку з дисципліни «Соціологія та психологія управління медіа».

Студенти з медіапсихології виконують завдання, які включають теоретичний і практичний компоненти, кожний з яких оцінюється.

Критерії оцінювання виконання завдань з медіапсихології:

- знання змісту праць видатних медіапсихологів і рекомендацій щодо їхнього використання у професійній діяльності;
- знання термінологічного апарату медіапсихології і коректне його застосування;
- вміння обґрунтувати доцільність застосування наукових методів для дослідження громадської думки, потреб споживачів медіа-продуктів, типологічних характеристик цільової аудиторії;
- повнота і змістовність висновків;
- доказовість і логічність викладу;
- здатність до обґрунтування висновків;
- володіння нормами літературної мови і культури письмової роботи.

6.5. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю

1. Окресліть мету та завдання медіапсихології як напрямку міждисциплінарних досліджень.
2. Перерахуйте методи медіапсихологічних досліджень, проілюструйте прикладами.
3. Назвіть основні напрямки сучасних медіадосліджень, які з них Вас найбільше цікавлять як майбутнього фахівця?
4. Схарактеризуйте особливості сучасних засобів масової інформації: збіднення контексту, монологічність, безконтактність.
5. Проілюструйте психологічні функції засобів масової комунікації.
6. Порівняйте психологічні «селективні» моделі комунікації: Каца і Лазарсфельда, Робінсона, Роджерса і Шумейкера.
7. Порівняйте психологічні «лінійні» моделі комунікації: Лассуелла, Бреддока, Шрамма.
8. Окресліть специфіку процесуальних теорій масової комунікації: соціального навчання, культивування, соціалізації, використання і задоволення, нав'язування порядку денного, когнітивна теорія.
9. Визначте психологічну структуру особистості за різними науковцями.
10. Доведіть вплив психологічних властивостей особистості на сприйняття інформації.
11. Схарактеризуйте структуру особистості за Зігмундом Фрейдом, Еріком Берном і Карлом Юнгом у контексті сприйняття інформації.

12. Визначте роль відчуттів у комунікаційному процесі, зазначте етнопсихологічні особливості їх вияву.

13. Визначте роль сприйняття у комунікаційному процесі, зазначте вікові особливості перебігу цього процесу.

14. Визначте функції уяви в контексті комунікаційної взаємодії індивідів різних вікових груп.

15. Схарактеризуйте етапи обробки і сприйняття інформації, вкажіть фактори, які можуть впливати на перебіг процесу.

16. Схарактеризуйте роль уваги в комунікаційному процесі. Вкажіть фактори, що впливають на її характеристики.

17. Визначте роль пам'яті в комунікаційному процесі. Вкажіть вікові особливості її характеристик

16. Окресліть зміст та структуру поняття «захисні механізми психіки» в контексті МК, проілюструйте прикладами.

17. Окресліть зміст та структуру поняття «когнітивний дисонанс» в контексті МК.

18. Окресліть зміст та структуру поняття «стереотип» у контексті масової комунікації, наведіть приклади вікових, гендерних та етнонаціональних стереотипів.

19. Висловіть власну думку, щодо поділу ЗМІ на «жіночі» та «чоловічі», відповідь обґрунтуйте.

21. Визначте специфіку навіювання як комунікаційного впливу.

22. Окресліть зміст та структуру поняття «сугестивність» у контексті масової комунікації.

23. Доведіть доцільність поєднання логічних і емоційних апеляцій до аудиторії.

24. Схарактеризуйте комунікативні характеристики фейків, їх психологічний ефект.

25. Визначте суб'єктивну структуру досвіду людини, його вплив на перебіг процесу комунікації.

26. Визначте вплив ієрархія потреб і цінностей людини на передачу соціальних смислів та їх засвоєння.

27. Визначте, які психологічні фактори щонайбільше впливають на етапи комунікації.

26. Визначте психологічні вимоги до професійного комунікатора.

27. Схарактеризуйте певну вікову категорію споживачів ЗМІ, чи є специфічна медіа-продукція для цієї цільової аудиторії?

28. Інтерес як пізнавальна потреба. Психологія формування інтересу до продукції засобів масової інформації.

29. Соціально-психологічні дослідження інтересу як комунікаційної категорії.

30. Назвіть стихійні та стабільні соціальні групи, схарактеризуйте їх щодо чутливості до комунікативних впливів.

31. Висловіть ваше ставлення до «андрогінного типу» особистості, чи знаходить він відображення у ЗМІ.

32. Висловіть думку щодо потреби у переважанні національного медіа-контенту, відповідь обґрунтуйте.

36. Визначте роль групових факторів у механізмі переконання. Феномен групового тиску. Феномен групового згуртування. Вплив референтної групи у процесі переконання.

37. Схарактеризуйте поняття «конформізм» у контексті масової комунікації.

38. Окресліть наслідування як соціально-психологічний механізм масової поведінки.
39. Визначте зараження як механізм психології мас.
40. Встановіть відповідність між змістом повідомлень ЗМІ та характеристиками масової поведінки.
41. Схарактеризуйте медіа-дискурс як засіб психологічного впливу.
42. Мода як вид масової поведінки. Психологічні ефекти моди.
43. Визначте специфіку мислення професійних мовців.
44. Визначте вплив творчих здібностей суб'єктів комунікації на її перебіг та результат.
44. Наведіть приклади методів стимулювання мислення професійного мовця.
45. Визначте засоби впливу комунікатора на аудиторію в процесі масової комунікації.
53. Психографія як принцип сегментування ринку.
54. Методи дослідження аудиторії: опитування, інтерв'ю, анкетування. Їх переваги та недоліки.
55. Роль самопізнання у професійній діяльності фахівця медіа-сфери.

6.6. Шкала відповідності оцінок

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична картка дисципліни

Разом: 60 год., з них: лекційні – 14 год., семінарські – 14 год., модульний контроль – 4 год., самостійна робота – 28 год.

Тижень день				IV- VI	VI- VII
Модулі	Змістовий модуль I Особистість як суб'єкт комунікаційної взаємодії			Змістовий модуль II Соціальна група як суб'єкт комунікаційної взаємодії	
Лекції	1	2	3	4, 5	6, 7
Дати					
Теми лекцій	Л.1 Медіа-Психологія як наука	Л2 Особистість як суб'єкт комунікації – 2б	Л3 Функціонування психіки: когнітивні процеси– 1б.	Л 4 Соціальні групи як суб'єкти МК– 1б. Л 5 Вікові характеристики аудиторії ЗМІ -1б	Л6.Гендерні характеристики аудиторії ЗМІ – 1б. Л.7 Етнонаціональні характеристики аудиторії ЗМІ – 1б.
Теми семінар. занять	С. 1 Медіа-Психологія як наука - 11 б.	С.2 Особистість як суб'єкт комунікації – 11 б.	С.3 Функціонування психіки: когнітивні процеси – 11б.	С. 5-6 Соціальні групи як суб'єкти МК – 11б. Вікові характеристики аудиторії ЗМІ – 22 б.	Л6.Гендерні характеристики аудиторії ЗМІ – 11б. Л.7 Етнонаціональні характеристики аудиторії ЗМІ - 11 б
Самост. робота	10 б.	10б.	10 б.	10 б.	10 б.
Види поточн. контр.	Модульна контрольна робота 1 (25 балів)			Модульна контрольна робота 2 (25 балів)	
Підсумк. контр.	Комплексний залік				

8. Рекомендовані джерела

1. Андреева Г.М. Социальная психология : Учебник для высших учебных заведений / Г.М.Андреева. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Аспект Пресс, 2004. – 365 с.
2. Братковський М.Л. Психологія: [навч. посіб.] / М.Л. Братковський. – Донецьк : ВІК, 2010. – 311 с.
3. Варій М.Й. Загальна психологія: [підруч. для студ. психол. і пед. спеціальностей] / М.Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 968 с.
4. Варій М.Й. Психологія особистості: [навч. посіб.] / М.Й. Варій. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 592 с.
5. Виноградова С.М. Психология массовой коммуникации/ С.М. Виноградова, Г.С. Мельник - М: Юрайт, 2014.
6. Винтерхофф-Шпурк Медиапсихология: основные принципы/ Пер. с нем. – Х.: изд-во «Гуманитарный центр» А. В. Кочергин, О. А. Шилова, 2016. -268 с.
7. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві За ред. Ю. І. Сасенка Київ Видавництво ТОВ «Компанія ВАІТЕ» 2007-144 с.
8. Загальна психологія: [підруч.] / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К. : Либідь, 2015. – 464 с.
9. Квіт С. Масові комунікації: підруч. для студ. вищ. навч. закл. – Київ.: Києво-Могилянська академія, 2008.
10. Куницина В. Н. Межличностное общение: учебник для вузов/В.Н. Куницина, Н. В. Казаринова, В. М. Погорыша. – Питер, 2003.
11. Коновець О. Масова комунікація : теорії, моделі, технології : навч. посіб. / О.Ф. Коновець. – К. : ЛГУ, 2009. – 266 с.
12. Лебон Густав Психология народов и масс. – Москва.: Академический проект, 2012.
13. Лебон Густав. Психология народов и масс. – Москва.: Академический проект, 2012.
14. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. М. : Полиздат, 2005.
15. Леонтьев А.Н. Психология общения. Тарту, 2004.
16. Максименко С. Д. Загальна психологія: навчальний посібник. – Київ.: Центр учбової літератури, 2010.
17. Матвеева Л.В. Психология телевизионной коммуникации. /Л.В. Матвеева,Т.Я.Аникеева, Ю.В. Мочалова. – М. : Психология, 2000.
18. Медіапсихологія: на перетині інформаційного та освітнього просторів: монографія / за наук. ред. Л. А. Найдьонової, Н. І. Череповської; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. - К. : Міленіум, 2014. - 348 с.
19. Мельник Т.С. Mass-media: психологические процессы и эффекты. - М., 2006.

20. Найдюнова Л. А. Медіапсихологія: основи рефлексивного підходу: підручник; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2015.- 224 с.
21. Олешко В.Ф. Психология журналистики – Екатеринбург: Из-во Уральского ун-та, 2014. - 476 с.
22. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. – Київ.: Академвидав, 2005.
23. Павелків Р.В. Вікова психологія <https://westudents.com.ua/glavy/75237-rozdl-1-predmet-ta-metodi-vkovo-psiholog.html>
24. Психологія : підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. – Київ.: Либідь, 2005.
25. Різун В.В. Маси. Текст лекцій— К.: ВПЦ “Київський університет”, 2003.— 1182003. – 153с.
26. Савицька О.В. Етнопсихологія <https://westudents.com.ua/knigi/501-etnopsihologiya-savitska-ov.html>
27. Савчин М.В., Василенко Л. П. Вікова психологія <https://westudents.com.ua/glavy/75237-rozdl-1-predmet-ta-metodi-vkovo-psiholog.html>
28. Сборник психологических тестов. Часть II: Пособие / Сост. Е.Е.Миронова – Мн.: Женский институт ЭНВИЛА, 2006. – 146 с.
29. Скрипченко О. Загальна психологія: навчальний посібник/ О. Скрипченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук. – Львів.: Просвіта, 2005.
30. Социальная психология в современном мире / Под ред. Г.М. Андреевой, А.И. Донцова. М.: Аспект Пресс, 2012.
31. Социальная психология в современном мире: учебное пособие для вузов / Т. М.Алавидзе, Г.М. Андреева, Е. В. Антонюк; ред.: Г.М. Андреева, А. И. Донцов. – Москва.: Аспект-пресс, 2002.
32. Стефаненко Т.Г. Этнопсихология. М. : Аспект Пресс, 2013.
33. Столярченко Л.Д. Психология. – СПб. : Лидер, 2007. – 592 с.
34. Столярченко О. Б. Психологія особистості: навчальний посібник. – Кам’янець-Подільський.: ПП Медобори-2006, 2012.
35. Ткалич М.Г. Гендерна психологія: навч. посіб. Київ: Академвидав-2011-248 с. Основи теорії гендеру: Навчальний посібник. – К.: “К.І.С.”, 2004. – 536 с.
36. Трофімов Ю.Л. Психологія: підручник / Ю. Л. Трофімов, В. В. Рибалка, П. А. Гончарук та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова. – Київ.: Либідь, 2008.
37. Цимбалюк І. М. Психологія: навчальний посібник / І. М. Цимбалюк, Р. Чалдини. – Київ.: Професіонал, 2004.
38. Чалдини Р. Психология влияния <https://mybook.ru/author/robert-chaldini/psihologiya-vliyaniya/>
39. Человек как субъект и объект медиапсихологии / отв. ред. проф. Е. Л. Вартанова, Ю. П. Зинченко, В. В. Миронов. М. : Изд-во Моск. ун-та, 2011